

Правни факултет Универзитета у Нишу
Faculty of Law, University of Niš

Међународна научна конференција
International Scientific Conference

„ПРАВО И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА”
”LAW AND DIGITALIZATION”

Зборник радова
Collection of papers

Ниш, 2021.

МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА / INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
„ПРАВО И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА“ / „LAW AND DIGITALIZATION“
Зборник радова / Collection of papers

Издавач / Publisher

Правни факултет Универзитета у Нишу / Faculty of Law, University of Niš

За издавача / For the Publisher

Проф. др Горан Обрадовић, декан

Организатор Конференције / Conference organizer

Центар за правна и друштвена истраживања

Уредници Конференције / Editors-in Chief

Проф. др Горан Обрадовић, редовни професор Правног факултета
Универзитета у Нишу

Доц. др Марко Димитријевић, доцент Правног факултета Универзитета у Нишу

Рецензенти / Reviewers

Проф. др Мирослав Лазић, редовни професор Правног факултета
Универзитета у Нишу

Проф. др Срђан Голубовић, редовни професор Правног факултета
Универзитета у Нишу

Проф. др Небојша Раичевић, редовни професор Правног факултета
Универзитета у Нишу

Технички уредник / Desktop Publishing:

Владимир Благојевић

Превод резимеа / Proofreading:

Гордана Игњатовић

Корице / Cover:

Владимир Благојевић

Штампа / Print:

Медивест, Ниш

Тираж / Circulation: 80

ISBN: 978-86-7148-286-8

САДРЖАЈ

Реч уредника	5
Mustafa Yasan, THE FIRST STEP FOR DIGITALIZATION IN CHEQUES IN TURKISH LAW: THE OBLIGATION OF THE USE OF DATA-MATRIX IN CHEQUES.....	7
<i>Први корак ка дигитализацији чекова у турском закону: Обавеза употребе матрице података у чековима</i>	20
Татјана Јованић, КРИПТО-ИМОВИНА КАО ПРИМЕР УТИЦАЈА ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ НА ПРАВО И ПРАКСУ РЕГУЛАТОРНИХ ОРГАНА	21
<i>Crypto-assets as an example of the impact of digitalization on law and the regulatory practice</i>	39
Игор Камбовски, Е-УГОВОР – ЗАКЉУЧЕЊЕ И ПУНОВАЖНОСТ.....	41
<i>E-contract – Conclusion and Validity</i>	50
Драган Јовашевић, РАЧУНАРСКА ПРЕВАРА (КРИВИЧНА ОДГОВОРНОСТ И КАЖЊИВОСТ У МЕЂУНАРОДНОМ И НАЦИОНАЛНОМ ПРАВУ)	51
<i>Computer fraud (criminal responsibility and criminality in international and national law)</i>	73
Enis Omerović, Damir Imamović, ALTERNATIVNI PRISTUPI I PRIJEDLOZI ZA RJEŠAVANJE JURISDIKCIJSKIH SUKOVA UZROKOVANIH SAJBER KRIMINALOM	75
<i>Alternative approaches and proposals for resolving jurisdictional conflicts caused by cybercrime</i>	99
Душица Миладиновић-Стефановић, ИСКОРИШЋАВАЊЕ РАЧУНАРСКЕ МРЕЖЕ ИЛИ КОМУНИКАЦИЈЕ ДРУГИМ ТЕХНИЧКИМ СРЕДСТВИМА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛНЕ СЛОБОДЕ ПРЕМА МАЛОЛЕТНОМ ЛИЦУ	101
<i>Abuse of computer networks or other technical communication means for committing sex crimes against minors</i>	120

Реч уредника Међународне научне конференције „Право и дигитализација”

Међународна научна конференција „Право и дигитализација“ одржана је на Правном факултету у Нишу, у периоду од 23 - 24. априла 2021. године. Услед текућих друштвених прилика, међународна конференција је одржана у хибридном формату и уз пуно поштовање епидемиолошких мера, чиме су учесници допринели одговорном и савесном понашању у време пандемије COVID - 19.

На Конференцији је учешће узело преко седамдесет домаћих и иностраних стручњака из различитих области права (Турска, Бугарска, Русија, Румунија, Пољска, Босна и Херцеговина, Хрватска, Северна Македонија, Црна Гора). Међународни карактер конференције огледао се и у већем броју светских језика на којима су радови презентовани, услед чега је та структура задржана и у овом Зборнику.

Учесници су у радовима настојали да укажу на главне дилеме, изазове и отворена питања у правној теорији и пракси у условима свеприсутне дигитализације уз чињење конкретних препорука и предлога за њихово оптимално правно регулисање.

Актуелност конференцијске проблематике, пажња јавности и позитивне критике коју је Конференција добила најбоља су потврда њеног високог научног нивоа. Један број радова објављен је у Зборнику радова Правног факултета у Нишу, док су остали, након поступка рецензирања, учињени доступним широј научној и стручној јавности путем ове публикације. Искрено се надамо да ће објављени радови пружити оправдан и добар основ за свеобухватне научне полемике.

У Нишу, 19.11.2021.

Уредници Конференције

Проф. др Горан Обрадовић

Доц. др Марко Димитријевић

Е-УГОВОР – ЗАКЉУЧЕЊЕ И ПУНОВАЖНОСТ

Апстракт: Електронски уговор је споразум (сагласност воља) закључен на даљину електронским средствима комуникације, уз употребу информационих технологија. Међутим, електронска средства се користе не само за закључење уговора, већ и за договарање његовог садржаја и елемената или за утицање на његово извршење. Као и код традиционалног уговора, он настаје у тренутку прихватања понуде или у тренутку постизања сагласности воља две уговорне стране. Да би се правно регулисало закључење уговора разменом електронских докумената, потребно је утврдити: да ли се закључење уговора на овај начин може подвести под већ постојећу разлику закључења уговора *inter absentes* и *inter praesentes*, или је реч о новој врсти договарања; и да ли и када употреба електронских докумената задовољава правни и договорени писани (*ad solemnitatem* или *ad probationem*) облик. Главна питање које се поставља у анализи електронског уговора је питање пуноважности, односно да ли је уговор закључен електронским путем валидан и да ли се на основу таквог уговора може тражити одговорност за испуњење и извршење обавеза. Брзина и динамика развоја информационих технологија и њихова све већа употреба од стране учесника у трговинским трансакцијама у оквиру е-трговине указују на могућност да ће електронски уговор у блиској будућности „превладати“ над формалним писаним уговором због низа предности.

Кључне речи: Електронски уговор, закључење, пуноважност.

1. Увод

Промовисање добара или услуга или активности трговаца у трговинским комуникацијама могу евентуално довести до закључења уговора коришћењем услуга информационог друштва. Интернет не само да омогућава промоцију роба и услуга, већ пружа могућност закључивања уго-

вора електронским путем и испуњавања обавеза онлајн. Услуга се може унапред програмирати подешавањем тзв електронских, аутоматизованих заступника трговца, који ће поруџбине примати у име и за рачун трговца. Већина веб страница је дизајнирана у смеру да могу опслужити потенцијалне купце, односно да им понуде уговор попуњавањем апликације-документа преко којег купац извршава поруџбину одређене робе или услуге. Даље, купац може унети податке о својој кредитној картици и платити цену, а затим се роба или услуге могу одмах испоручити електронским путем, ако постоји таква могућност брзе испоруке¹. Читаво „преговарање” на Интернету може потрајати само неколико минута.

Електронски уговор је новина у правном уређивању облигационих односа. Заснован је на начелима класичног уговорног права и у свим аспектима прихвата успостављена правна правила која се односе на традиционални уговор. У последњих 20 година многи правници, појединачно или колективно, покушали су да величају или осквернаве електронски уговор, сваки са својим аргументима. Међународне институције и тела усредсређена на правно регулисање обавеза и трговинских односа вредно су радили и припремили су одличан правни оквир за регулисање ове врсте уговора, који је у облику конвенција, прописа и директива већ прихватила већина држава. Дематеријализација, утврђивање идентитета страна у споразуму, верификација и аутентификација докумената, безбедносни аспекти - све то је дефинисано и регулисано међународним или националним правним инструментима.

2. Закључење електронског уговора

У конкретном случају, две заинтересоване стране могу да користе услуге информационог друштва, као што је е-пошта, за преговарање, достављање понуде и закључење уговора. Директива о Е-трговини 2000/21² и не настоји да регулише сваки могући проблем или правно питање које произлази из закључења и извршења ових уговора, већ је остављено да уговорним режимом управљају национална права држава чланица. У сваком случају, Директива уклања законске препреке које могу ометати функционисање јединственог онлајн тржишта усклађивањем одређених аспе-

¹ Овде је нагласак на разлици између индиректне е-трговине (наручивање материјалних добара електронским путем која се затим достављају на традиционалан начин, путем доставне службе, поште итд.) и директне е-трговине (наручивање путем интернета), плаћање и испорука нематеријалних добара и услуга као што су компјутерски софтвер и апликације, музика, филмови и слично).

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031>, преглед 30.09.2021 г.

ката уговорног процеса. Такође, утврђује обавезе за добављаче услуга да повећају транспарентност онлајн трансакција и степен заштите права потрошача, у складу са посебном природом Интернета као медија за ове трансакције.

Члан 9 Директиве садржи одредбу која обавезује државе чланице да њихови правни системи неће умањити вредност и валидност електронских уговора или других уговора закључених електронским путем. Ова је одредба примењива и прихваћена и ван Европске уније и све земље које нису чланице ЕУ су транспоновале ту одредбу у домаћим законима о електронској трговини. У стварности, странке могу да обезбеде пуноважност електронских уговора зато што њихови домицилни закони пружају широк спектар радњи које се односе на слободу страна да регулишу своје међусобне односе. Међутим, постоје ситуације у којима је ова слобода ограничена у функцији заштите одређене категорије лица (потрошачи или радници) или када је јавни интерес угрожен (власништво над имовином, породични закон). У тим случајевима валидност уговора може зависити од испуњења неколико формалних захтева: писмене форме уговора, учешћа представника администрације, присуства сведока итд. Одредба обавезује државе чланице, као и све остале државе које су је прихватиле, да елиминишу такве захтеве или да их преименују или прераде у другачијем смислу, како би се омогућило закључивање електронских уговора једнаке важности и правоснажности. Ова обавеза се посебно односи на заштиту права потрошача, где се најчешће инсистира на закључивању уговора у строго писаној форми. Међутим, ова одредба неће и не би требало да спречи све државе да у својим законима задрже одређене специфичне захтеве за одређене врсте уговора, али са могућношћу да се закључе електронским путем.

Према општим принципима уговорног права, уговор се сматра закљученим прихватањем понуда. Сама понуда, као испољавање воље усмерене ка одређеној особи ради закључења уговора, може се поднети, пренети електронским путем, путем е-поште или веб странице. У сваком случају, понуда мора бити прецизна, упућена једној или више одређених особа, а не недефинисаном широком кругу људи који приступају веб локацији као потенцијални купци или партнери, са намером да се, на пример, само информишу о цени одређеног производа. Понуда важи за примаоца у тренутку испоруке понуде, односно тренутка када је примаоцу постала доступна. Опште је прихваћено да се порука-понуда испоручује када се преноси у сферу, у окружењу, у непосредној близини примаоца и прималац се у нормалним околностима може упознати са њом, чак и ако за то није био свестан. (на пример, писмо или порука је достављена у електронско

поштанско сандуче које прималац још није отворио). Овај став је у складу са Директивом 2000/21. Електронска порука можда и неће стићи до примаоца у тренутку чим је послата. Такве поруке могу бити послане ван радног времена или током ноћи, са јасним сазнањем пошиљаоца да ће бити прочитане са закашњењем³. Такође је могуће да ће се порука дистрибуирати путем мрежа или сервера који су из техничких разлога блокирани или су успорили пренос. Постоји много варијација на ову тему, али не постоји универзално правило које би покрило и регулисало све ситуације.

Е-директива из 2000 године не садржи одредбе о времену и тренутку закључења уговора, ово питање је остављено да се регулише у националним правима држава чланица. Различите државе с друге стране, регулишући овај важан део договарања, нуде решења заснована на различитим становиштима, према теорији слања, саопштења (изјаве), сазнања или пријема⁴. Тако се, према енглеском праву, излагање производа на веб локацији (веб страници) трговца сматра позивом за закључење уговора, док се према холандском праву сматра јавном, општом понудом или понудом упућеној неограниченом броју лица. Холандски закон регулише да се поруџбина производа или услуга онлајн, под објављеним условима сматра прихватањем понуде и закључењем уговора, док се у енглеском праву поруџбина сматра понудом за куповину, тако да постоји још један корак-прихватање понуде купца од стране продавца, како би се могло сматрати да је уговор закључен⁵.

Генерално, већина законодавства је прихватило теорију пријема понуде као најрелевантнију. Након пријема понуде, прималац у условима електронске трговине може прихватити понуду, чиме се сматра да је уговор закључен. Ово је основно правило које се практикује у традиционалној трговини, међутим, у условима електронске трговине прихватање понуде је дискутабилно и помало контроверзно, с обзиром на чињеницу да су понудилац и прималац удаљени један од другог, у времену и простору. Стога остаје неколико отворених питања: где је и када постигнут споразум

³Македонски Закон о облигационим односима регулише ово питање у члану 35, став 1-„прихватање понуде са закашњењем сматра се као нова понуда од стране понуђеног”. Став 2 гласи: „Уговор је закључен, ако је изјава о прихватању понуде направљена на време, али је стигла до понудиоца по истеку рока за прихватање, а понудилац је знао или је могао знати да ће се изјава послати на време”. Слично и код: Le Tourneau Ph., *La Notion de Contrat Electronique*, Les deuxiemes journees internationales du droit du commerce electronique, Litex, Paris, 2003, стр.10

⁴Le Tourneau, *op. cit.*, стр.13

⁵Коевски Г., *Европската правна рамка за електронска трговија*, Деловно право бр.16/2006, Здружение на правниците од стопанството, Скопје, 2006, стр.272

о уговорним елементима? Може ли се сматрати да веб страница коју је потенцијални купац посетио претставља позив за давање понуде, да је одговор купца, у ствари, понуда, и да трговац овом логичком инверзијом и пермутацијом добија фактичку улогу понуђеног и да је прихватањем понуде заправо закључио уговор⁶?

Тренутак прихватања понуде сматра се тренутком закључења уговора. Овај тренутак, као и место на коме се е-уговор сматра закљученим, веома је важан са аспекта сигурности трговине, као и због могућих правних препрека, спорова и сукоба надлежности које треба да реши суд или арбитража. Историјски гледано, време настанка уговора није било толико важно с обзиром на чињеницу да су стране уговора најчешће биле из истог места или из исте државе, а већина уговора закључена је директно, у присуству обе стране. Откако је трговина почела да користи нове технологије у својим трансакцијама - пошта, телефон, факс или телекс, а у новије време и Интернет и е-пошта, глобална е-трговина била је принуђена да значај времена стварања споразума подигне на виши ниво. Дакле, сматра се да у тренутку када купац изврши онлајн наруџбину на веб локацији трговца, трговац мора одмах, без непотребног одлагања, прихватити наруџбину и о томе обавестити купца, електронским путем. У супротном, уговор није закључен и не обавезује стране⁷. Ово је, као што сам већ навео, најчешће омогућено коришћењем аутоматизованог софтвера, са унапред постављеним параметрима (класични адхезиони уговор!) тако да трговац уопште и нема контакт ни сазнање о закључењу конкретног уговора.

Члан 10 Директиве о електронској трговини покушава да осигура основно начело уговорног права: свака трансакција захтева од заинтересованих страна у том погледу да покажу мотивисану вољу за закључење уговора, због чега морају бити добро информисане о садржају и условима уговора и његовим ефектима и импликацијама на Интернету. У том погледу, Директива обавезује пружаоце услуга информатичког друштва да јасно, прецизно и експлицитно снабдевају уговорне стране са свим информацијама које се односе на уговор или су на било који начин у вези са садржајем и условима уговора. Ове информације укључују различите техничке кораке који воде до закључења електронског уговора, без обзира на то да ли ће уговор бити састављен у компјутеру пружаоца услуга и да ли ће бити до-

⁶ Chissick M., Kelman A., *Electronic Commerce-Law and Practise, 3-rd edition*, Sweet & Maxwell, London, 2002, стр.83

⁷ видети: Члан 11, тачка 1 Е-Директиве 2000/31; такође: Члан 13. став 1. Закона о електронској трговини: „Прималац услуге приликом наручивања електронским путем дужан је да од пружаоца услуге затражи да достави потврду о пријему наруџбине са посебном електронском поруком, без одлагања и електронским путем”

ступан; техничке мере за идентификацију и исправљање улазних грешака пре подношења понуде, као и језик понуђен за закључивање уговора.

У наставку, члан 10. тачка 3 обавезује пружаоце услуга да омогуће доступност и јавност свих услова и садржаја уговора, како би их заинтересована лица могла репродуковати и складиштити у својим базама података односно трговци морају дозволити приступ и објављивање свих уговорних одредби, елемената и садржаја, пре него што се постигне споразум воља. Коначно, пружаоци услуга морају информисати заинтересоване стране о кодексима понашања којих се придржавају и о томе како се ти кодекси могу претраживати електронским путем. У сваком случају, Европска заједница промовише ову врсту саморегулације са очекивањем да ће допринети ефикасној примени Директиве⁸.

Сматра се да се електронски уговори морају додатно оснажити како би се одржао високи ниво заштите права потрошача. Такође, мора се омогућити доступност општих података, у складу са чланом 5 Директиве, преко одговарајућих линкова који воде до одређених веб страница. Ови линкови морају бити лако доступни због приступачности информација потрошачима и олакшавања извршења наруџби путем ових веб страница. Иако ове одредбе доприносе заштити права потрошача, члан 10 (т.1) омогућава уговорним странама да се одрекну транспарентних обавеза у уговорима уз обострану сагласност уговорних страна. Даље, чланом 10. тачка 4, прописано је да се ове обавезе не примењују на уговоре закључене између појединачности путем електронске поште или сличног комуникационог система. У том случају постоји одређени степен флексибилности за оне уговорне односе у којима су преговарачке позиције страна избалансиране и где им слобода преговарања омогућава да те односе формирају према сопственим потребама.

Коначно, члан 11 се односи на наручивање робе и услуга директно на веб страници. Као што је раније утврђено, читав уговорни однос може се водити путем Интернета, на веб локацији трговца. Прво купац бира или прегледа производ или услугу, затим попуњава стандардни образац са својим личним подацима и подацима о кредитној картици, и на крају верификује и шаље те податке једноставним кликом на веб страници. Ово посљедње може имати различите правне импликације у различитим државама чланицама и оставља простор за спор око места и времена закључивања уговора на даљину електронским путем. Тако, одређени правни системи утврђују да је то тренутак када понудилац прими поруку

⁸Lopez-Tarruella A., *A European Community Regulatory Framework for Electronic Commerce*, Kluwer Law International, Common Market Law Review 38, 2001, стр.1367

о прихватању понуде, коју је понуђени послао, док други правни системи за време закључења уговора сматрају тренутак када је понуђени послао поруку за прихватање понуде. Директива по овом питању не даје тачан одговор нити упутства, управо због немогућности његове унификације у различитим правним системима. Према томе, питање о времену када се сматра да је уговор закључен остаје подложно регулисању националних закона који се односе на е-трговину, па се стога регулисање овог правног питања може разликовати у зависности од ситуације.

Члан 11 садржи обавезу пружалаца услуга да обавесте примаоца о извршеној порућбини без непотребног одлагања, а тиме је утврђено да се налог о порућбини или сазнање о пријему сматрају примљеним и доступним у тренутку када им странке могу приступити, са својих локација и уређаја. Такво сазнање о пријему има облик онлајн потврде услуге коју је затражио прималац. У другим случајевима, потврда се може послати аутоматизовано, као аутоматска порука из е-поште, под претпоставком да би две уговорне стране требале имати приступ понуди чим стигне у компјутерски систем провајдера услуга. Иако савремена компјутерска технологија омогућава да се утврди да ли је пренос поруке обављен исправно и на време, ипак се могу појавити одређени проблеми. Тако, као што сам већ поменуо, прималац би могао бити спречен да, у извесном временском периоду, проверава е-пошту, односно да прими поруку. Ово је правно питање о којем државе чланице појединачно одлучују и регулишу, с обзиром на чињеницу да није регулисано Директивом.

Е-пошта има своје специфичности као начин комуникације и средство за стварање уговора. У тренутку када понудилац притисне дугме за слање поруке, губи се свака даља контрола над њом. Тако се електронска порука шаље и путује преко Интернета и преусмерава, путем система од неколико мрежа и сервера, све до тренутка када стигне на одредиште. Због тога је, због временске удаљености између слања поруке (која се сматра тренутком изјаве воље) и њеног доласка на крајње одредиште, прихватљиво да се као тренутак закључења уговора може и треба сматрати тренутак пријема или прихватања поруке⁹. Међутим, у сајбер простору порука може да се изгуби, оштети или једноставно одбије од стране система личне или корпоративне безбедности (Firewall), тако да неће доћи до примаоца, или ће можда стићи нечитка порука. У таквим случајевима, пошиљалац најчешће добија повратну поруку у којој га систем обавештава да порука није стигла на одредиште и да он може контактирати примаоца или поново по-

⁹Македонски Закон о електронској трговини нуди релативно широку формулацију по овом питању. Тако је у члану 14. став 2. наведено да ће се “понуда и прихватање понуде сматрати примљеним када су постале доступне странкама којима су упућене”

слати поруку. Македонски Закон о електронској трговини¹⁰ (члан 14. став 1.) једноставно регулише питање тренутка закључења уговора, односно прихвата тренутак када ће „... понуђач примити електронску поруку која садржи изјаву примаоца да прихвата садржај уговора”¹¹.

Закључење електронског уговора поставља неколико важних дилема у погледу правног аспекта електронског трговања. Наиме, правни стручњаци указују на неколико проблема који би могли настати током електронских трансакција, а које законодавци морају имати на уму приликом регулисања и стандардизације ове области. Дакле, главно питање које се поставља у анализи електронског уговора је питање валидности таквог уговора, односно да ли је уговор закључен електронским путем валидан и да ли се на основу таквог одговора може тражити извршење обавеза? Уопштено, прихваћено је да се таква врста уговора сматра важећом, односно највећи број законодавства има савремене законе о електронској трговини, усклађене са међународним правним актима и правилима, који наводе да се електронском уговору не сме оспоравати пуноважност и валидност због дематеријализоване форме у којој је закључен, односно због одступања од традиционалне писане форме уговора, ако испуњава одређене услове који постоје у свету традиционалних писаних уговора¹². Такав приступ овом питању, или тзв. Функционално еквивалентан приступ, заузела је Комисија УНЦИТРАЛ-а за међународно трговинско право. Наиме, стручњаци из ове комисије сматрају да би било радикално и неоправдано почети са процесом промена класичних начела уговорног права која су постојала пре појаве електронских трансакција, и да би успостављене принципе требало применити и на нове технологије и технике договарања, уз дозвољена неопходна прилагођавања. У том контексту, питање пуноважности и валидности електронских уговора решено је наведеним функционално еквивалентним приступом, уз одговарајућа прилагођавања сваком правном систему појединачно¹³.

3. Закључак

У савременим друштвима, у условима развоја дигиталне економије, индустрија и услужне делатности су оријентисане ка достигнућима и предно-

¹⁰ <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/32B42231FD9864439992FB072DC990FE.pdf#page=2>, преглед 26.09.2021 г.

¹¹ исто и код: Van Esch R., *Electronic Contracting: The European Approach*, Les deuxiemes journees internationales du droit du commerce electronique, Litec, Paris, 2003, стр.30

¹² Le Tourneau, op.cit., стр.8

¹³ Živković V., *Elektronska trgovina-Pravo Informacionih tehnologija*, Pravni fakultet Univerzitet UNION, Službeni glasnik, Beograd, 2007, стр.132

стима које пружа информационо друштво. Међутим, без поверења у уговоре закључене електронским путем, нове економије неће моћи да остваре свој пуни потенцијал и заостајаће за могућностима које нуде нове технологије. Тако, треба повећати поверење у техничке могућности и валидност електронског уговора или пронаћи потпуно нови концепт за регулисање размене добара и услуга у новој дигиталној ери. У сваком случају, лакше је и прихватљивије створити техничка решења за правну валидност е-уговора, од суштинског редефинисања правних уговорних механизма који вековима успешно делују. С друге стране, правни систем створен још за време Римског царства није био припремљен и није нудио озбиљну основу за увођење нових начина комуникације и закључивање уговора. Ова тема изазива озбиљне дилеме и велика је провокација за савремену науку у покушају успостављања савремених правних стандарда и инструмената који ће регулисати нове начине трговања и преговарања, уз поштовање правне традиције и утврђених правних правила уговорног права.

Литература

Le Tourneau Philippe, *La Notion de Contrat Electronique*, Les deuxiemes journees internationales du droit du commerce electronique, Litec, Paris, 2003

Коевски Горан, *Европската правна рамка за електронска трговија*, Деловно право бр.16/2006, Здружение на правниците од стопанството, Скопје, 2006

Chissick Michael, Kelman Alistair, *Electronic Commerce-Law and Practise*, 3-rd edition, Sweet & Maxwell, London, 2002

Lopez-Tarruella Aurelio, *A European Community Regulatory Framework for Electronic Commerce*, Kluwer Law International, Common Market Law Review 38, 2001

Van Esch Rick, *Electronic Contracting: The European Approach*, Les deuxiemes journees internationales du droit du commerce electronique, Litec, Paris, 2003

Živković Vesna, *Elektronska trgovina-Pravo Informacionih tehnologija*, Pravni fakultet Univerzitet UNION, Službeni glasnik, Beograd, 2007.

Igor Kambovski, PhD,
Full Professor,
Faculty of Law - University "Goce Delchev", Shtip
Republic of North Macedonia

E-CONTRACT – CONCLUSION AND VALIDITY

Summary

The electronic contract is an agreement concluded at a distance by electronic means of communication, with the use of information technologies. However, electronic means are used not only for concluding the contract, but also for agreeing on its content and elements, or for influencing its performance and its execution. As with the traditional contract, it occurs at the moment of accepting the offer, or at the moment of reaching the agreement of the wills of the two contracting parties. In order to legally regulate the conclusion of the contract by way of exchange of electronic documents, it is necessary to determine: whether the conclusion of agreements in this way can be subsumed under the already existing distinction of conclusion of contracts inter absentes and inter praesentes, or becomes an assembly for a new type of conclusion; and whether and when the use of electronic documents satisfies the legal and agreed written (ad solemnitatem or ad probationem) form. The main question that arises in the analysis of the electronic contract is the question of the validity, ie whether the agreement concluded by electronic means is valid and whether on the basis of such an answer can be sought execution liability. The speed and dynamics of the development of information technologies and their increasing use by the participants in the trade transactions within E-Commerce indicate the fact that the electronic contract in the near future will "prevail" over the formal written contract due to a number of advantages.

Keywords: *Electronic contract, conclusion, validity.*